

ВІДГУК

офіційного опонента д.м.н., проф. Грузевої Т.С. на дисертаційну роботу Горбаня Андрія Євгеновича на тему «Медико-соціальне обґрунтування оптимізації інноваційної діяльності в сфері охорони здоров'я України», представлену на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина
Актуальність теми.

Актуальність дисертаційної роботи Горбаня А.Є. не викликає сумнівів, оскільки вона стосується обґрунтування та розробки якісно нової для країни системи інноваційної діяльності в сфері охорони здоров'я. Відомо, що сучасний етап суспільного розвитку характеризується значними викликами та загрозами для здоров'я населення. Відповіддю на наявні загрози є зміцнення систем охорони здоров'я, вдосконалення методів і засобів профілактики, діагностики та лікування, удосконалення організаційних технологій на основі розвитку наукових досліджень та широкого впровадження інноваційних рішень.

З огляду на це, політика Всесвітньої організації охорони здоров'я у сфері наукових досліджень ставить за мету зміцнення науково-дослідних структур, сприяння розвитку систем охорони здоров'я та поліпшення здоров'я, проведення наукових досліджень в галузі охорони здоров'я. Вона спрямовується на створення потенціалу для зміцнення систем наукових досліджень; підтримку у встановленні пріоритетів у сфері наукових досліджень, що відповідають потребам охорони здоров'я; створення сприятливих умов для розробки належної практики наукових досліджень і надання можливостей для широкого обміну даними досліджень, методиками та матеріалами; забезпечення перетворення якісних даних в продукцію і політику. Стратегічні орієнтири політики Всесвітньої організації охорони здоров'я стосовно наукових досліджень та інноваційної діяльності знайшли відображення в низці програмних документів, у т. ч. в документі «Здоров'я - 2020: Основи Європейської політики в підтримку дій всієї держави і суспільства в інтересах здоров'я та благополуччя».

В Глобальній стратегії і плані дій у сфері громадського здоров'я, інновацій та інтелектуальної власності окреслено 8 елементів, які призначаються для просування інновацій, створення потенціалу, поліпшення доступу та мобілізації ресурсів. Ними є встановлення пріоритетних потреб у сфері наукових досліджень і розробок; сприяння їх проведенню; створення і поліпшення інноваційного потенціалу; передача технологій; застосування

інтелектуальної власності та управління нею для сприяння інноваціям та зміцненню громадського здоров'я; поліпшення доставки і доступу; зміцнення стійких механізмів фінансування; створення і моніторинг систем звітності.

Питання розбудови інноваційної складової у сфері охорони здоров'я України є надзвичайно актуальним, оскільки національна система охорони здоров'я потребує трансформацій та інноваційного поступу для задоволення потреб громадян у якісній і доступній медичній допомозі.

На думку дослідників, необхідним є стимулювання інноваційної діяльності, спрямованої на використання результатів наукових досліджень та розробок для розширення номенклатури, поліпшення якості продукції, товарів і послуг, удосконалення технологій їх виготовлення з наступним впровадженням та ефективною реалізацією.

Водночас, попри високу затребуваність інноваційні процеси в охороні України стикаються з низкою перешкод, у т. ч. з недосконалістю нормативно-правового регулювання, браком ресурсів, низькою охороноспроможністю, відсутністю комерціалізації інноваційних продуктів тощо.

Це стало поштовхом для пошуку нової моделі інноваційної діяльності в охороні здоров'я, яка б відповідала сучасним реаліям, наявним потребам, враховувала кращий світовий досвід та ґрунтувалася на науково доведених даних.

Оскільки наукових розробок з оптимізації інноваційної діяльності в охороні здоров'я в Україні не проводилося, це визначило актуальність проведеного автором дисертаційного дослідження.

Зв'язок теми дисертації з державними науковими програмами.

Дисертаційна робота є фрагментом 3 науково-дослідних розробок, а саме: «Наукометрична характеристика сучасного стану інноваційної системи медичної та фармацевтичної галузі України та обґрунтування технологій підвищення якості галузевих засобів наукової комунікації у рамках міжгалузевої комплексної програми "Здоров'я нації"», № 0110U003056, термін виконання 2010-2012 рр.; «Розробка галузевої бази даних про технології та/або їх складові, майнові права, зокрема про майнові права інтелектуальної власності, які належать підприємствам, науковим установам, організаціям та вищим медичним (фармацевтичному) навчальним закладам сфери охорони здоров'я України», № 0113U002127, термін виконання 2013-2015 рр.; «Розробка системи проведення моніторингу за станом впровадження і

рр.

Горбань А.Є. є виконавцем зазначених наукових робіт.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Дисертаційна робота Горбаня А.Є. на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук на тему «Медико-соціальне обґрунтування оптимізації інноваційної діяльності в сфері охорони здоров'я України» є оригінальною науковою працею, яку виконано на належному теоретичному і прикладному рівні. Вона має послідовну та виважену структуру і є комплексним та завершеним науковим дослідженням.

На користь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, свідчить застосування автором адекватних та сучасних методів дослідження: системного підходу, бібліосемантичного, соціологічного, медико-статистичного, експертних оцінок, концептуального моделювання тощо.

Автором дисертації чітко окреслено мету та визначено завдання дослідження, обґрунтовано підходи щодо їх виконання, які у своїй комплексності є науковим шляхом вирішення визначеної наукової проблеми. Основні положення роботи, що сформульовані автором дисертації, викладено на підставі аналізу літературних джерел та результатів власних досліджень.

Результати роботи повністю відповідають запланованій темі, меті та завданням дослідження. Усі матеріали дослідження отримано та проаналізовано автором особисто.

Висновки роботи аргументовані, логічно впливають з матеріалу дисертації, відповідають поставленим завданням та кореспондуються з положеннями наукової новизни.

Достовірність отриманих результатів.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, наведених у роботі, підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертаційного дослідження.

Автором, згідно з поставленими завданнями, проведено низку окремих, взаємодоповнюючих досліджень, у т. ч. аналіз 428 наукових джерел, з яких 120 зарубіжних; аналіз 7 щорічних «Реєстрів з'їздів, конгресів симпозіумів та науково-практичних конференцій» та 7 «Реєстрів галузевих нововведень» за 2007-2013 рр.; дослідження 3372 засобів наукової комунікації, 1192 нововведень, 589 методичних рекомендацій, 737 інформаційних листів, 854 матеріалів звітів про проведення науково-медичних форумів, 229 звітів про

виконання НДР, а також узагальнення 52 відгуків користувачів офісного програмного забезпечення, 30 висновків експертів щодо оптимізованої системи інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я.

Інформаційна база дослідження достатня за обсягом, репрезентативна.

Статистична обробка результатів дослідження проводилася за допомогою програмного продукту STATISTICA 6 та MS Excel-2010 і включала адекватні методи математико-статистичного аналізу.

Положення роботи науково обґрунтовано, статистично підтверджено. Достовірність наукових результатів, отриманих автором у результаті дослідження і викладених у матеріалах дисертаційної роботи, підтверджено актом перевірки первинних матеріалів дисертаційної роботи та довідками про впровадження отриманих результатів.

Наукова новизна, теоретична та практична цінність дослідження.

Дисертантом вперше в Україні дано оцінку існуючої та обґрунтовано оптимізовану організаційно-функціональну структуру інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я.

Наукову новизну має запропонований комплексний підхід оцінювання засобів наукової комунікації у сфері охорони здоров'я за визначеними 16 індикаторами якості та оцінювання якості підготовки, проведення і звітування за результатами проведення наукових медичних форумів за 18 інтегральними індикаторами якості.

Новим науковим результатом є інформативні показники щодо прогнозування інноваційної ефективності науково-дослідних розробок на етапі планування та шкала бального оцінювання розробок, які покладено в основу моделі прогнозу інноваційної ефективності науково-дослідних робіт.

Науковою новизною відзначаються науково обґрунтовані положення нормативного регулювання інноваційної діяльності в охороні здоров'я.

Практичне значення одержаних дисертантом результатів полягає у тому, що вони стали підставою для розробки низки галузевих нормативних актів, прийнятих МОЗ України та НАМН України, щодо оптимізації процесів управління науковою та інноваційною діяльністю в сфері охорони здоров'я.

Важливе практичне значення мають також розроблені автором кількісні та якісні методи оцінювання ефективності виконання науково-дослідних розробок на різних етапах, що дозволяє підвищити ефективність програмно-цільового фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності в сфері

Підтвердженням практичної значущості є запровадження принципів побудови, архітектури та структури автоматизованого інструментарію підтримки оптимізованої системи інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я України.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено на державному, галузевому та регіональному рівні. Їх використано при розробці 7 наказів МОЗ України. Також результати узагальнено у 3 методичних рекомендаціях: «Інтеграція медичної допомоги як технологія підвищення ефективності системи охорони здоров'я»; «Інноваційні методи впровадження результатів наукової діяльності в практичну медичну діяльність»; «Формування засад трансферу технологій шляхом підвищення якості наукових статей, що направляються для публікації у міжнародні журнали» та представлено у 7 інформаційних листах про нововведення у сфері охорони здоров'я.

Матеріали дисертаційної роботи Горбаня А.Є. впроваджено в практичну діяльність 7 державних наукових та науково-практичних установ України, 3 закладів охорони здоров'я різних регіонів країни та у навчальний процес 2 закладів вищої медичної освіти України, про що отримано акти впровадження.

Повнота представлення результатів в друкованих працях.

За темою дисертаційного дослідження опубліковано 62 наукові роботи, зокрема 35 статей, у т. ч. 33 - у фахових наукових виданнях, рекомендованих МОН України (з них 7 – одноосібні, 1 - в зарубіжному науковому журналі, 4 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз); 10 робіт - у матеріалах науково-практичних форумів, 3 методичні рекомендації; 7 інформаційних листів.

Структура та обсяг дисертації.

Структура дисертації повністю відповідає існуючим вимогам до даного виду кваліфікаційної праці.

Дисертаційна робота Горбаня А.Є. складається із вступу, огляду літератури (розділ 1), семи розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел.

Текст дисертації викладено на 376 сторінках. Роботу доповнено проілюстровано 72 таблицями та 48 рисунками. Список використаних джерел містить 428 найменувань, у т. ч. 308 – кирилицею, 120 - латиною.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, доведено необхідність проведення дослідження, визначено предмет, об'єкт, мету і завдання дослідження, вказано на наукову новизну, надано відомості про практичне та

теоретичне значення одержаних результатів, апробацію результатів дисертаційної роботи.

Перший розділ «Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я України» присвячено розкриттю стану наукового опрацювання проблеми інноваційної діяльності як однієї з основних складових системи охорони здоров'я. В розділі проаналізовано наукові праці та нормативно-правову базу, що регулює питання наукової діяльності і впровадження наукових результатів в практику охорони здоров'я. В результаті системного огляду наукових джерел за темою дисертації було встановлено, що інноваційна діяльність в охороні здоров'я України має дисгармонійний розвиток та виявлено його причини. Вони пов'язані з низьким рівнем впровадження результатів науково-дослідних робіт у практику, відсутністю трансферу технологій, недостатнім інформаційним забезпеченням інноваційної діяльності та недосконалістю методів прогнозування її інноваційної ефективності. Автором зроблено обґрунтований висновок про необхідність проведення комплексного дослідження, результати якого можна буде використати для створення сучасної системи галузевої інноваційної діяльності.

Зауваженням до розділу є недоцільність відображення в ньому аналізу нормативно-правової бази, що регулює інноваційну діяльність, оскільки оцінка нормативно-правової бази є власним дослідженням автора, а не аналізом наукових джерел з цього питання.

У II розділі «Програма, матеріали, методи і обсяги дослідження» описано дизайн дослідження, охарактеризовано методичні підходи до його проведення, визначено інформаційні джерела. Розроблена програма, матеріали, методи та обсяг досліджень представлено з позицій системності та етапності роботи, структуровано відповідно до поставлених завдань.

Детально охарактеризовано кожен з 5 етапів дослідження. У розділі розкриваються методологія і методи дослідження, деталізується обсяг виконаних досліджень за кожним завданням.

Зауваженням до розділу є відсутність переліку наукових публікацій автора, в яких висвітлено матеріал даного розділу.

У III розділі «Оцінка якості основних засобів наукової комунікації в інформаційному забезпеченні інноваційної діяльності» представлено запропонований автором перелік індикаторів якості засобів наукової комунікації та перелік інтегральних індикаторів якості проведення наукових

медичних форумів. З його використанням здійснено оцінку засобів наукової комунікації та матеріалів наукових медичних форумів за 2007-2013 рр.

Важливим в плані подальшого обґрунтування оптимізації системи інноваційної діяльності стало виявлення основних недоліків засобів наукової комунікації, якими є відсутність або недостатність обґрунтування переваг запропонованої інновації порівняно з існуючими аналогами; не чітке визначення очікуваних результатів впровадження; відсутність інформації про протипоказання до застосування та про безпечність; використання застарілих бібліографічних джерел; відсутність посилань на методи статистичної обробки тощо.

Заслуговують на увагу визначені автором прогалини в плануванні, проведенні наукових медичних форумів, звітуванні за результатами їх проведення, у т. ч. відсутність інформації про виконання прийнятих резолюцій, терміни та виконавців, дублювання інформації тощо.

На основі отриманих результатів автором запропоновано систему оцінювання якості із застосуванням індикаторів якості. Зауваженням до розділу є наведення в ньому методичних аспектів, які мають бути представлені у розділі 2, та брак інформації про обґрунтування розробки індикаторів якості.

Розділ IV «Аналіз кількісних показників основних засобів наукової комунікації в інформаційному забезпеченні інноваційної діяльності» висвітлює результати вивчення обсягів інноваційної діяльності в охороні здоров'я України за 10 напрямками. Виявлено нерівномірність видання засобів наукової комунікації за окремими напрямками та в різні часові періоди. Встановлено наукові медичні напрями, за якими спостерігалася максимальна та мінімальна активність щодо розробки засобів наукової комунікації.

За результатами дослідження визначено необхідність оптимізації управління інноваційною діяльністю в охороні здоров'я та посилення інформаційного забезпечення пріоритетних напрямів.

На основі виявлених тенденцій автор робить висновок про потребу в прогнозуванні інноваційної ефективності на етапі планування наукової розробки, чому було присвячено наступний розділ дисертації.

Особливий інтерес становить **розділ V** «Наукове обґрунтування моделі прогнозу інноваційної ефективності науково-дослідних розробок у сфері охорони здоров'я України», в якому автор доводить необхідність переходу від прогнозування інноваційної ефективності на основі думок експертів до застосування чіткої структури та методології оцінки з визначенням кількісних і якісних характеристик.

В роботі запропоновано систему бальної оцінки наукових результатів і наукової продукції, наукового потенціалу колективу виконавців, рівня передбачуваних досліджень за шкалою Градації доказів і сили рекомендацій, а також Шкалою експертних оцінок.

З використанням методів нечіткої логіки виявлено інформативні показники і на цій основі побудовано модель прогнозу ефективності науково-дослідних розробок на етапі планування. Віднесення науково-дослідних робіт до певного кластеру з використанням розробленої моделі прогнозу дозволяє передбачити з достатньою точністю можливу інноваційну ефективність її виконання.

Використання розробленої моделі формує об'єктивне підґрунтя для прийняття управлінського рішення щодо підтримки фінансування науково-дослідних робіт.

Надзвичайно важливим у контексті обґрунтування сучасної системи інноваційної діяльності є **розділ IV** «Розробка інформаційної технології підтримки інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я України». У ньому автором обґрунтовується низка технологічних рішень та структур для забезпечення використання автоматизованого інструментарію підтримки оптимізованої системи інноваційних процесів у галузі.

Підґрунтям для розробки функціональної схеми автоматизованого інструментарію стали визначені автором принципи її побудови, архітектура та структура.

Позитивної оцінки заслуговує запропонована анкета для оцінювання та прогнозу ефективності науково-дослідних робіт, яка інтегрована в автоматизований інструментарій і дозволяє замовнику здійснювати моніторинг виконання на різних етапах, приймати на його основі управлінські рішення, визначати рейтинг організацій-виконавців наукових проектів та використовувати заохочення чи стягнення у вигляді нарахування чи зняття додаткових балів при подальшому плануванні.

Необхідно відмітити вичерпну характеристику різних рівнів автоматизованого інструментарію підтримки інноваційної діяльності, його інфраструктури.

Зауваженням до розділу є надмірна деталізація технічних питань функціонування запропонованого інструментарію.

Продовженням обґрунтування сучасної системи інноваційної діяльності є **розділ VII** «Розробка інформаційної технології планування, проведення та звітування за результатами проведення наукових медичних форумів».

В ньому представлено структуру автоматизованої інформаційної системи та схему руху в ній інформації. Автором охарактеризовано можливості та наведено беззаперечні переваги запропонованої технології планування, проведення та звітування про медичні форуми.

Зауваженням до розділу є досить штучне виокремлення його з попереднього розділу, оскільки, як вказує сам дослідник, інформаційна технологія планування, проведення та звітування за результатами проведення наукових медичних форумів є підсистемою інформаційної технології підтримки інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я.

Логічним завершенням дисертаційного дослідження є **розділ VIII** «Наукове обґрунтування оптимізації системи інноваційної діяльності в сфері охорони здоров'я України та оцінка її ефективності».

В ньому здійснено оцінку сучасного стану інноваційної діяльності та визначено недоліки існуючої моделі, у т. ч. брак зворотного зв'язку між етапами інноваційного процесу, відсутність комерціалізації результату, механізмів її реалізації, низька охороноспроможність наукових розробок, диспропорція між обсягами видатків на фінансування наукових досліджень, обсягами наукової продукції та обсягами впровадження тощо.

Виявлення недоліків діючої системи інноваційної діяльності дозволило автору обґрунтувати заходи щодо їх усунення. Їх реалізація досягається впровадженням розробленої автором оптимізованої системи інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я. В ній передбачено визначення потреб у створенні нових та вдосконаленні існуючих методів та засобів профілактики, діагностики, лікування, організаційних та управлінських технологій тощо, оцінку та прогнозування інноваційної ефективності пропозиції, моніторинг її розробки та здійснення коригувальних впливів, удосконалення звітування про виконання та оприлюднення результатів, здійснення подальшого трансферу технологій.

Запропонована автором оптимізована система інноваційної діяльності забезпечує досягнення цілей шляхом використання розроблених автором якісно нових елементів, якими є автоматизований інструментарій підтримки інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я, запроваджені елементи нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності, у т. ч. процедура відбору науково-дослідних робіт для початку чи продовження виконання на наступний річний період, модель прогнозування інноваційної ефективності науково-дослідних розробок, індикатори якості засобів наукової комунікації та інтегральні індикатори якості проведення наукових медичних форумів.

Серед безперечних позитивів роботи необхідно відмітити визначення автором кола питань, які потребують подальшого врегулювання в процесі формування комплексної нормативно-правової бази.

Підтвердженням необхідності впровадження запропонованих розробок є аналіз результатів їх застосування МОЗ України в процесі відбору науково-дослідних робіт для початку чи продовження виконання за 2014-2016 рр. та порівняння з попереднім періодом, що виявило достовірне зростання показників якості засобів наукової комунікації та науково-практичний рівень наукових медичних форумів.

На користь значущості результатів дисертаційної роботи свідчать дані експертної оцінки оптимізованої системи інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я, які дозволяють рекомендувати її до впровадження.

Висновки роботи та практичні рекомендації аргументовані, містять фактичний матеріал та відповідають меті й завданням дисертаційного дослідження.

Оцінка ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат дисертаційного дослідження Горбаня А.Є. повністю відображає зміст дисертації, відповідає головним її положенням, оформлений згідно з вимогами МОН України. Зміст автореферату та основних положень дисертаційної роботи є ідентичними.

Зауваження та запитання.

Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою працею, в якій вирішено важливу наукову проблему в галузі соціальної медицини. Проте, у дисертаційному дослідженні Горбаня А.Є., яке в цілому можна оцінити позитивно, є дискусійні моменти, зауваження та запитання.

Зауваження

1. Не викликає сумніву актуальність проведеного дослідження, однак є зауваження до недостатнього висвітлення обґрунтування індикаторів якості засобів наукової комунікації та інтегральних індикаторів якості проведення наукових медичних форумів.

2. В роботі при обґрунтуванні наукових положень переважає аналіз нормативно-правових документів національного та галузевого рівня, стану інноваційної діяльності в галузі при досить скромних обсягах аналізу досвіду зарубіжних країн в розбудові системи інноваційної діяльності.

Запитання

1. Вами обгрунтовано вагому низку наукових розробок з оптимізації інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я. Як Ви вважаєте, які з них потребують першочергового впровадження в систему охорони здоров'я і якими є необхідні для цього економічні затрати?

2. Досвід яких країн, на Вашу думку, доцільно використати для удосконалення інноваційної діяльності в Україні з урахуванням особливостей національного контексту?

Вказані зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Горбаня Андрія Євгеновича.

ВИСНОВОК

Підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що за актуальністю, методологічними підходами та методичним рівнем, обсягом проведених досліджень, теоретичним і науково-практичним значенням отриманих результатів дисертаційна робота Горбаня Андрія Євгеновича на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук на тему: «Медико-соціальне обґрунтування оптимізації інноваційної діяльності в сфері охорони здоров'я України» є завершеним науковим дослідженням, яке вирішує актуальну наукову проблему щодо обґрунтування та розробки оптимізованої системи інноваційної діяльності в галузі охорони здоров'я.

Дисертація повністю відповідає вимогам п. 9, п. 10 постанови Кабінету Міністрів України № 567 (із змінами) від 24.07.2013 р. «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», а її автор Горбань Андрій Євгенович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри соціальної медицини
та громадського здоров'я Національного
медичного університету імені О.О. Богомольця,
д. мед. н., професор

Т. С. Грузева

Відгук опісляного
опонента надіслав
до спеціалізованої
вченої ради 10.06.2019 р.
Пр. секретар